

Dyslexie protocol Montessorischool Laren

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	blz. 2
1.1 Definitie van dyslexie.....	blz. 2
1.2 Signalering van dyslexie op de Montessorischool in Laren.....	blz. 2
1.3 Diagnose van dyslexie.....	blz. 4
2. Begeleiding en Interventies op de Larense Montessorischool.....	blz. 6
2.1 Begeleiding en Interventies door de leerkracht.....	blz. 7
2.2 Begeleiding en Interventie door de Remedial Teacher.....	blz. 7
2.3 Inschakeling externe deskundigen.....	blz. 8
3. Inhoud van de interventies gericht op de basisvaardigheden technisch lezen en spellen en de materialen.....	blz. 8
3.1 Bevordering van de lees-en schrijfmotivatie	blz. 9
3.2 Technisch lezen.....	blz. 9
3.3 Spelling.....	blz. 10
3.4 Orthotheek materialen op de Montessorischool.....	blz. 10
4. Inhoud en interventies gericht op functionele geletterdheid.....	blz. 11
4.1 Compensatie en dispensatie bij dyslexie.....	blz. 11
4.2 Begrijpend lezen.....	blz. 12
4.3 Strategisch schrijven.....	blz. 13
4.4 Informatieverwerving.....	blz. 13
4.5 Leeswoordenschat.....	blz. 14
4.6 Reflectie op geschreven taal.....	blz. 14
5. Sociaal- emotionele gevolgen van dyslexie.....	blz. 14
5.1 Rol van de ouders bij identificatie en acceptatie van dyslexie.....	blz. 15
5.2 Rol van de school en de leerkracht in het acceptatieproces.....	blz. 16
5.3 Rol van de klasgenoten.....	blz. 16
5.4 Hoe te handelen om de sociaal emotionele problemen als gevolg van dyslexie te voorkomen.....	blz. 17
5.5 De gevolgen van dyslexie voor de schoolloopbaan.....	blz. 17
6. Waarborgen van de doorgaande lijn op de Montessorischool.....	blz. 17
7. Zorgoverleg.....	blz. 18
8. Rol van de ouders en tips.....	blz. 18
Bijlagen:	
1. Protocol Stappenschema groep 1.....	blz. 21
2. Protocol Stappenschema groep 2.....	blz. 22
3. Protocol Stappenschema groep 3.....	blz. 23
4. Protocol Stappenschema groep 4.....	blz. 24
5. Protocol Stappenschema groep 5,6,7,8.....	blz. 25
6. Model handelingsplan.....	blz. 28
7. Voorbeeld samenvatting en eindevaluatie groep 3.....	blz. 29
8. Voorbeeld samenvatting en eindevaluatie groep 4.....	blz. 32
9. Dyslexiekaart.....	blz. 35

Dyslexie protocol Montessorischool Laren

1. Inleiding

Bij de Montessorischool in Laren wordt uitgegaan van de definitie van de gezondheidsraad (2004), die verder uitgewerkt is in de brochure van de Stichting Dyslexie Nederland.

1.1. Definitie van Dyslexie

Dyslexie is een stoornis, die gekenmerkt wordt door hardnekkig problemen met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. automatisering van de woordidentificatie (lezen) en/ of schriftbeeldvorming (spellen) Men schat de grootte van de kinderen die dyslectisch zijn op ongeveer 4%.

De definitie nader uitgewerkt

- De definitie staat in het teken van de onderkenning van de stoornis. Daarmee wordt niets gezegd over de oorzaak of over de belemmeringen die ermee kunnen samenhangen.
- De definitie beperkt zich tot het technisch lezen en spellen op woordniveau.
- Dyslexie is hardnekkig en verbonden met individugebonden factoren, omgevingsfactoren spelen niet mee.
- De kern van de stoornis betreft de automatisering van de woordidentificatie en schriftbeeldvorming. Men spreekt over automatisering wanneer de uitvoering van het lezen en spellen:
 - zonder bewuste controle verloopt
 - weinig aandacht vraagt
 - niet ernstig beïnvloed wordt door de moeilijkheid van de taak
 - kan steunen op kennis in het lange termijn geheugen, die snel en foutloos kan worden opgeroepenMensen met dyslexie bereiken het stadium van automatisering niet. De uitvoering verloopt moeizaam en traag. Men beschikt niet direct over de kennis uit het lange termijn geheugen, de omzetting kost tijd en lokt fouten uit.

1.2. Signalering van dyslexie op de Montessorischool in Laren

De Larense Montessorischool is van mening dat kinderen met dyslexie in een vroeg stadium gesignaleerd moeten worden.

Daarom zijn er in alle groepen vanaf groep 1 tot en met groep 8 observatie-, meet- en toetsmomenten tijdens het schooljaar.

Deze worden gevolgd door interventieperiodes waarin handelingsgericht gewerkt wordt aan de fonologische- en/of fonemische ontwikkeling of de lees en spellingsproblemen van het kind.

Deze toetsmomenten en interventieperiodes staan per groep beschreven in een stappenschema, waarbij als richtlijn de Protocollen “Leesproblemen en dyslexie groep 1-4” en “Leesproblemen en dyslexie groep 5-8” van het Expertisecentrum Nederlands zijn genomen.

De stappenschema's zijn als bijlage opgenomen in dit protocol. (bijlage 1 t/m 5)

Alle op de Larense Montessorischool werkzame leerkrachten zijn bekend met deze observatie-, toets- en meetmomenten voor zijn/ haar groep.

Om dyslexie te kunnen signaleren worden o.a. de toetsen van het CITO gebruikt, in navolging van het Protocol Leesproblemen en Dyslexie(zie toetskalender zorgplan).

Groep 1 en 2

Tijdens de periode van het voorbereidend en aanvankelijk lees- en taalonderwijs is het bijzonder belangrijk om alert te zijn op de kinderen die tot de risico groep dyslexie behoren. In groep 1 en 2 vallen hieronder de kinderen die:

- over gebrekkige fonologische vaardigheden beschikken (zwakke auditieve discriminatie en analyse).
- waarbij in de naaste familie ernstige lees- en spellingsproblemen voorkomen.
- een complexe ontwikkelingsproblematiek laten zien. Deze kunnen later hand in hand gaan met lees- en spellingsproblemen.

De volgende signaleringstoetsen worden gebruikt:

Pravoo observatielijst

CITO toetsen: Ordenen en Taal.

Bij aannname wordt gevraagd of er dyslexie in de familie zit.

Signaleringslijst dyslexie kleuters

In het protocol groep 1 en 2 zijn 7 tussendoelen geformuleerd om de ontwikkeling van het voorbereidend lezen goed in de gaten te houden.

Belangrijke observatiepunten voor groep 1 zijn: “boekoriëntatie” en “verhaalbegrip”.

In groep 2 zijn “taalbewustzijn” en “letterkennis” belangrijke observatiepunten.

Groep 3 en 4

In groep 3 en 4 neemt het signaleren van potentieel dyslectische leerlingen een cruciale plaats in bij de Larense Montessorischool.

Voor de leerkrachten van groep 3 ligt er een belangrijke taak om de lees/spellingsproblemen met de herfstsignalering in kaart te hebben. Het signaleren in groep 3 levert een relatieve grote groep op die extra aandacht behoeft. Het gaat nl. om potentiële uitvallers.

Na de herfst kan dan meteen begonnen worden met de interventie. Daarna zijn er nog 2 meetmomenten waarna interventies plaatsvinden. Na het 4de meetmoment kan er voor het eerst gesignaleerd worden dat er mogelijk sprake is van dyslexie.

Ook in groep 4 vinden 4 toetsmomenten plaats om de zwakke lezers en spellers te signaleren. Aan het einde van groep 4 wordt er gestreefd naar de leesbeheersing van AVI 6. Na ieder meetmoment vinden er interventies plaats.

Net als in groep 3 maakt de leerkracht, afhankelijk van de resultaten bij de meetmomenten, een keuze uit het type interventie. Dit kan zijn: nauwlettend in de gaten houden, groeps handelingsplan of individueel handelingsplan. De hulp van ouders en leesouders worden ingeschakeld.

Het signaleren in groep 3 en 4 gebeurt via de toetsen:

Vaststelling beginsituatie leesvoorwaarden

Herfstsignalering

Pravoo observatielijst

DMT toets

Leestechniek

AVI leestoets

Luistertoets

CITO SVS

Begrijpend Lezen

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat leesinterventies voor het 9de jaar moeten beginnen, willen ze effect hebben. Tevens zijn lees en spellingsgewoontes nog niet verkeerd ingeslepen.

Daarom is de Larense Montessorischool van mening dat er gerichte en intensieve instructie noodzakelijk is in groep 3 en 4.

Groep 5, 6, 7, 8

Gerichte instructie en oefening is tevens in groep 5,6,7,8 noodzakelijk, omdat de Larense Montessorischool een zo hoog mogelijk niveau van lezen en spellen wil bereiken bij zowel de dyslecten als de andere leerlingen.

Tevens kan het nog steeds zo zijn dat dyslexie niet is onderkend in de onderbouw.

Het is dus van het grootste belang om ook in de bovenbouw te letten op signalen van dyslexie:

Het signaleren in groep 5,6,7 en 8 gebeurt via de toetsen:

DMT

CITO SVS

Begrijpend Lezen

Leestempo en Techniek

AVI leestoets

Boven genoemde toetsen van groep 1 tot en met 8 worden afgenomen volgens de toetskalender, die ieder jaar wordt aangepast door de intern begeleider.

De leerlingen die gesignaleerd worden zijn leerlingen, die op de genormeerde toetsen van het CITO een lage C, D of E score behalen. Deze leerlingen worden besproken met de Intern Begeleider.

Bij bovengenoemde leerlingen worden door de RTer vanaf groep 3 o.a de volgende aanvullende toetsen afgenomen: Struiksmadeelvaardigheden, AVI toetsen, PI dictee. Tevens worden observaties uitgevoerd worden om de leesmotivatie, aanpakgedrag en gebruikte strategieën in kaart te brengen.

De aanvullende toetsen worden afgenomen om een goed zicht op de proceskenmerken te krijgen.

De interventieperiodes, die het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voorstellen worden gevolgd. Zie Hoofdstuk 4: Begeleiden en interventies.

Leerlingen worden dyslectisch verondersteld, na een intensieve periode van begeleiding (zie Behandeling) als zij op tenminste 3 opeenvolgende momenten een lage D of E score hebben behaald op de leestoetsen: DMT , Leestempo en Techniektoets en op de spellingtoets SVS, ondanks een half jaar extra begeleiding van 3 keer per week 20 minuten, door leerkracht of remedial teacher of een andere begeleider.

De leerlingen die een C score behalen worden nauwkeurig gevolgd. In groep 6 wordt bekeken of er bij deze leerlingen sprake is van een selectieve uitval.

Wanneer men vermoedt dat er sprake is van dyslexie, stelt men de onderkende diagnose vast. (zie volgend hoofdstuk)

1.3. Diagnose

Het stellen van de diagnose dyslexie en het afgeven van een dyslexieverklaring is voorbehouden aan een kinderpsycholoog of orthopedagoog, die als GZ (gezondheidszorgpsycholoog) geregistreerd staan.

Om aan de criteria te voldoen voor dyslexie (zie onderkende diagnose hieronder) wil de Larense Montessorischool een gerichte bijdrage leveren.

Drie vormen van diagnose:

A. De onderkende diagnose

Om van dyslexie te kunnen spreken moet aan de volgende criteria van de onderkende diagnose worden voldaan:

1. Criterium van achterstand

Het vaardigheidsniveau van lezen en /of spellen ligt significant onder hetgeen van het individu, gegeven diens leeftijd en omstandigheden gevraagd wordt. De leerling scoort bij de laatste 10% van de groep op een methode afhankelijke lees- en/of spellingtoets. Denk aan de E score op de CITO toets. Echter leerlingen die op alle andere toetsen een hoge A score hebben, maar op de DMT of de SVS een uitval ten opzichte van hun andere scores hebben bv een C of D score, kunnen mogelijk aan dit criterium voldoen. De Klepel, EMT en het PI dictee kunnen tevens gebruikt worden.

2. Criterium van didactische resistentie

Er is sprake van een toenemende achterstand, ondanks extra instructie. Na een half jaar 4 keer per week 20 minuten oefenen is er niet voldoende vooruitgang. Om dit aan te kunnen tonen zijn er 3 metingen noodzakelijk: een meting vooraf, een meting halverwege en een meting na een half jaar. Tevens is noodzakelijk, op schrift gestelde handelingsplannen, waarvan de doelstelling gericht is geweest op de gesignaleerde problematiek, waarbij de omschreven frequentie van de extra hulp is uitgewerkt, de behandeling is geëvalueerd en zonodig bijgesteld.

3. Criterium van tekort in automatisering

Dit blijkt uit een daling van kwaliteit van de taakuitvoering (moeizaam en langzaam decoderen en raden). Er treden problemen op bij tijdsdruk of spanning. De taak wordt uitgevoerd met bewuste controle, het gaat niet vanzelf. De taak wordt uitgevoerd met veel aandacht, veel verwerkingscapaciteit. Kennis uit het lange termijn geheugen wordt niet snel en foutloos opgeroepen. Ondanks extra training is de automatisering van de letterkennis niet voldoende. Het automatiseringstekort kan ook naar voren komen bij het kennen van de tafels of bij een opstel (de spelling bij dictee gaat beter dan bij een opstel).

4. Criterium van voldoende gelegenheid tot leren

Er wordt voldoende instructie en oefening geboden, die gewoonlijk leiden tot beheersing. Bijvoorbeeld door ziekte van leerling en/of leerkracht. Er is sprake van didactische verwaarlozing, bijvoorbeeld veel leerkrachtwisselingen of schoolwisselingen.

5. Criterium van accuratesse en/of snelheid

Dit blijkt uit een traag tempo, met mogelijk (vooral bij spelling) en grote hoeveelheid fouten. Hierbij kan de AVI of DMT een handreiking geven. (Valt de leerling uit op tijd en/of fouten) Er is zowel een kwantitatieve analyse als een kwalitatieve analyse nodig.

De onderkende diagnostiek is een taak voor de school.

Wanneer de leerlingen aan alle criteria voldoen kan de school het volgende overwegen:

- a. Aanmelding bij WSNS voor het aanvragen van een dyslexieverklaring op basis van dossier onderzoek. De leerling moet echter voldoen aan het volgende criterium van achterstand: behoort tot de 10% zwakst scorende leerlingen, dit is een E score op de lees- en/of spellingtoetsen.
- b. Onderzoek laten doen bij een door school (Stichting) gecontracteerde instelling of bureau (bv Eduniek).

- c. Particulier onderzoek, indien er sprake is van een selectieve uitval op lezen en/of spellen. Betreft leerlingen die op alle andere toetsen een hoge A score hebben, maar op de DMT of de SVS een uitval ten opzichte van hun andere scores hebben bv een C of D score.

B. De verklarende diagnostiek

Heeft tot doel om te komen tot een samenhangend beeld van factoren die de stoornis kunnen oproepen of ermee samenhangen (verklaring) en inzicht geven in het voortduren van de stoornis (hardnekkigheid)

Stoornissen die kunnen samenhangen zijn:

Taalstoornis

Informatieverwerkingsstoornis

Neurologische stoornis

Erfelijkheid

C. Handelingsgerichte diagnostiek

Doel: vaststellen van aangrijpingspunten voor begeleiding, die kan leiden tot oplossing of vermindering van onderwijsbelemmeringen.

Het eventueel samengaan van dyslexie met andere leer- en gedragsontwikkelingsstoornissen wordt onderzocht.

Secundaire problemen bij dyslexie:

Dyslexie kan gevolgen hebben voor het psychosociaal functioneren van het kind.

Het is daarom van belang om in de fase van de diagnose aandacht te besteden aan:

Competentie (eigenwaarde)

Werkhouding (taakaanpak)

Sociaal emotioneel functioneren

De verklarende en de handelingsgerichte diagnostiek wordt uitgevoerd door een kinderpsycholoog of orthopedagoog met een GZ registratie.

2. Begeleiding en interventies op de Larense Montessorischool

In het stappenschema (zie bijlage 1 t/m5) staat onder de kop "hoe pakken we het aan" welke taakgerichte begeleiding en/of interventie in iedere groep op de Montessorischool uitgevoerd wordt. Ook staat erbij door wie.

Uitgangspunt voor begeleiding/interventie:

De Montessorischool Laren kiest voor een taakgerichte benadering, die direct gericht is op het inoefenen van vaardigheden, die een kind nodig heeft bij het lezen en spellen. In de behandeling moet altijd gestreefd worden naar een zo hoog mogelijk niveau van functionele geletterdheid.

Het lezen wordt beschouwd als een leerproces waarbij een aantal cognitieve vaardigheden direct worden aangesproken.

Het gaat bij dyslexie dan om de vraag met welke deelvaardigheden, die direct aan de taak van het technisch lezen zijn gekoppeld, het kind moeilijkheden heeft. Het betreft vaardigheden als: visuele discriminatie van letters, teken-klank koppeling, auditief geheugen, auditieve synthese, visuele synthese, betekenis toekennen, voorspellend lezen, woordenschat.

Tevens is de begeleiding/interventie gericht op de cognitieve processen die aan de vaardigheden ten grondslag liggen:

- Aandacht
- Geheugen
- Logisch denken
- Leerstrategieën

Daarnaast is de begeleiding/ interventie gericht op:

- Het voorkomen van emotionele en sociale gevolgen van dyslexie.
- Het voorkomen van intellectuele achterstand in verhouding tot het geheel van de individuele mogelijkheden.
- Het kunnen omgaan met een laag niveau van automatiseren.

2.1 Begeleiding en interventies door de leerkracht

De groepsleerkracht is de eerst verantwoordelijke voor het begeleiden van het kind.

De extra hulp begint altijd in de klas. Een goed klassenmanagement is essentieel voor het begeleiden van dyslectische leerlingen.

De oefeningen zijn taakgericht en sluiten nauw aan bij de methodes: De Leeslijn en Zelfstandig Spellen en Spelling PP. (voor spelling komt er een nieuwe methode)

Begeleiding van de leerkracht bestaat uit de volgende componenten:

- Er wordt meer oefentijd vrijgemaakt voor lezen en spellen.
- Per niveaugroep wordt de extra instructie gegeven, die duidelijk en expliciet is. Hierbij worden de denkstappen hardop voorgedaan en nagegaan wordt of de leerlingen de stappen begrijpen. Tevens vinden hier de auditieve oefeningen plaats. Daarnaast worden de oefeningen begeleid door gebruik te maken van geheugensteuntjes. Vooral bij het aanleren en onthouden van de spellingsregels is zeer effectief.

De leerkracht werkt volgens een plan van aanpak (handelingsplan, zie model bijlage 7), dat op afgesproken momenten in het jaar (na de meetmomenten) met de intern begeleider wordt geëvalueerd en bijgesteld. Aan het eind van groep 3 en groep 4 wordt een eindevaluatie gemaakt aan de hand van een lijst. (zie bijlage 8 en 9).

De doelstellingen van het handelingsplan kunnen bereikt worden door een combinatie van doelgericht handelen namelijk:

Accepteren

Corrigeren

Stimuleren

Motiveren

Compenseren

Dispenseren

Structureren

Alle compenserende en dispenserende maatregelen en hulpmiddelen staan op een dyslexiekaart, die meegaat naar de volgende klas. De leerkracht en de Rter houden samen de dyslexiekaart bij en passen hem zonedig aan.

Een voorbeeld van een dyslexiekaart is als bijlage 10 toegevoegd.

2.2 Begeleiding/Interventie door de Remedial Teacher

De deskundigheid van een remedial teacher kan op verschillende momenten ingeschakeld worden.

Vaststaande momenten zijn:

Al de meetmomenten voor de groepen 1 tot en met 8 (zie stappenplan bijlage)

Na de analyse van de toetsresultaten en een goede evaluatie van de begeleiding door de leerkracht neemt de remedial teacher indien nodig aanvullende diagnostische toetsen af. Daarna zijn er 2 keuzes:

1. De remedial teacher stelt samen met de leerkracht een handelingsplan op, dat nauw is afgestemd op het interventieplan en begeleidt de leerling zelf.
2. De remedial teacher coacht de leerkracht bij de begeleiding van de leerling. De begeleiding is intensiever dan voorheen.

Begeleiding van de leerkracht wordt tevens ingeschakeld bij de leerlingen, die de diagnose dyslexie hebben. De inhoud van de begeleiding wordt bepaald door de aandachtspunten, genoemd in Hoofdstuk 6.

2.3 Inschakeling van externe deskundigen

Wanneer in groep 3 en volgende blijkt dat de specifieke interventies gericht op de onderkende diagnose niet tot een bevredigend resultaat hebben geleid kan ingeschakeld worden:

- Het leesambulatorium. Hier wordt nog intensiever en met behulp van de ouders gewerkt aan een optimale geletterdheid.
- Onderzoek door een kinderpsycholoog of orthopedagoog (GZ psycholoog) naar de verklarende en indicerende diagnose, met het doel meer aanknopingspunten te vinden voor een goede begeleiding of het accepteren van dyslexie en het verkrijgen van een dyslexie verklaring.

De Larens Montessorischool kan in de bovenschoolse zorg van de Stichting kinderpsychologen en orthopedagogen inschakelen.

Deze deskundigen werken nauw samen met de school en adviseren en begeleiden de leerkrachten.

De begeleiding in de klas van de leerkracht, de remedial teacher en de intern begeleider en de bovenschoolse deskundigen liggen in elkaars verlengde en vullen elkaar aan, zodat zij samen een continuüm van zorg vormen.

Om de systematiek van zorg bij te houden wordt vanaf eind groep 3 een specifiek dossier van het kind aangelegd, waarvoor het kind een eigen dyslexiemap krijgt.

Deze dyslexiemap gaat mee naar de volgende groepen en het voortgezet onderwijs.

De leerkracht legt de dyslexiemap aan en de leerkracht en de leerkracht onderhouden de map.

3. Inhoud van de behandelingen (interventies) gericht op de basisvaardigheden technisch lezen en spellen en de materialen.

In essentie verschilt de begeleiding van leerlingen met ernstige lees- en/of spellingproblemen niet van die van kinderen met mindere ernstige lees- en/of spellingproblemen. Alleen de intensiteit zal verschillen: leerlingen met ernstige lees- en/of spellingproblemen of dyslexie hebben vaker (frequentie van de interventies per week) en langer (totale interventieperiode) hulp nodig bij het aanleren van de technische vaardigheden.

Bovendien hebben zij vaker behoefte aan hulpmiddelen waarmee zij hun zwakke basisvaardigheden kunnen compenseren.

We streven naar een balans tussen constructief en instructief leren.

Daarnaast is ruimte voor eigen inbreng en het nemen van initiatieven voor dyslectische kinderen van belang, omdat ze daarmee metacognitieve vaardigheden opdoen die ze nodig hebben om uiteindelijk zelfstandig lerende individuen te kunnen worden.

In het leerproces zijn instructie en feedback essentiële elkaar aanvullende elementen in het leerproces. Procesgerichte feedback is voor dyslectische leerlingen leerzamer dan resultaatgerichte feedback.

Bij procesgerichte feedback krijgt de leerling feedback op de manier waarop hij een taak aangepakt heeft. De leerkracht verwoordt bijvoorbeeld waarom een bepaalde strategie heeft geleid tot de juiste uitspraak van een moeilijk woord.

Bij resultaatgerichte feedback wordt alleen feedback gegeven op de geleverde eindprestatie. Voor leerlingen met leerproblemen is resultaatgerichte feedback alleen effectief wanneer de eindprestatie goed is. Bij een ongewenst eindresultaat geeft resultaatgerichte feedback een gevoel van falen.

Tijdens de begeleiding en behandeling van dyslectische leerlingen passen we de volgende typen feedback toe: persoonsgerichte, inspanningsgerichte, procesgerichte, resultaatgerichte feedback, de lerende zelf kan feedback geven, degene die instructie geeft of een neutrale derde (de computer of het materiaal zelf), directe of uitgestelde feedback en feedback met informatie, materiaal, een compliment of een gunst.

3.1. Bevorderen van de lees- en schrijfmotivatie

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

-Op de Montessorischool zorgen we dat er voldoende boeken zijn die aansluiten bij de niveaus en interesses van de leerlingen. Er zijn ook series in de bibliotheek die speciaal geschreven zijn voor zwakke lezers.

-Zwakke lezers worden begeleid bij het uitzoeken van een boek.

-Dyslectische leerlingen mogen ook boeken met een hoger AVI- niveau lezen als dat hun belangstelling heeft.

Boeken met een hoger AVI- niveau hebben vaak een rijk taalgebruik met gevarieerde woordbeelden en de teksten bieden inhoudelijk en orthografisch meer houvast dan boeken met een laag AVI- niveau

-Zwakke spellers kunnen gebruik maken van de spellingcontrole op de computer, zodat zij ook foutloze spellingproducten kunnen maken.

-We laten zwakke lezers en spellers tijdens lees- en schrijfactiviteiten zoveel mogelijk samenwerken met betere leerlingen, zodat ze goed aanpakgedrag zien, hulp kunnen vragen en taakgericht kunnen blijven werken, ook al is de leerkracht even met iets of iemand anders bezig.

3.2. Technisch lezen

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

-Dyslectische leerlingen krijgen gerichte oefening van technisch lezen (ook in groep 7 en 8) aangeboden tot AVI-9 is bereikt.

-Hulp bieden bij de transfer van geoefende vaardigheden naar functionele leesactiviteiten.

-Een doorgaande lijn in de ondersteuning van technisch lezen door de leerjaren heen,

-In groep 5-8 ligt de nadruk op vloeiend lezen. Een leerling hoeft niet te zwoegen op een moeilijk woord, maar wordt geholpen door het woord visueel te structureren of het eerste woorddeel voor te zeggen.

-Zwakke lezers moeten veel “leeskilometers” maken door afwisselend individueel te lezen of met een leesmaatje (mentor) te lezen. Op de Montessorischool hebben we mentorlezen ingevoerd voor leerlingen vanaf groep 3. Een dyslectische leerling kan ook mentor zijn over een jonger kind.

Mentorlezen vindt twee keer per week 15 minuten plaats en wordt gecoördineerd door de leerkracht. Zij bewaakt het proces en evalueert met de mentoren.

- Dyslectische kinderen krijgen geen onvoorbereide hardop leesbeurten in de groep.
- Dyslectici hoeven niet onder tijdsdruk te lezen. Ze krijgen de leestijd, die ze nodig hebben, zowel tijdens de lessen als tijdens de toetsen.

3.3. Spelling

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

- Het vergroten van het inzicht in de logica van geschreven taal, waarbij de structuur van de taal zoveel mogelijk gevisualiseerd wordt. Daarbij wordt nauw aangesloten bij succesvolle denkstappen en ezelsbruggetjes die het dyslectische kind al gebruikt om spellingpatronen te onthouden.
- Het geven van expliciete instructie van spellingregels, spellingpatronen en het correct toepassen van interpunctie.
- Spellingregels worden bewaard in een fotomapje, die de leerling op zijn tafel kan leggen tijdens schrijfactiviteiten; het zogenaamde spellingspiekschrift. Het spiekschrift is op maat gemaakt voor iedere leerling; zijn/haar moeilijk te onthouden regels staan erin.
- Het gebruik van een woordenboek wordt gestimuleerd.
- Het geven van expliciete instructie en geleide inoefening van spellingstrategieën en strategieën voor zelfcorrectie.
- Duidelijk maken op welke spellingregels gelet wordt bij schrijfproducten. Ook van tevoren vertellen wanneer er op inhoud gelet wordt en wanneer op de spelling.
- Vanaf groep 5 gebruiken we ondersteunende en/of compenserende software als de leerling daar baat bij heeft.

3.4. Orthotheekmaterialen op de Larense Montessorischool

Voor diagnostiek:

- Diagnostiek van technisch lezen en aanvankelijk spellen, Struiksma en van der Leij
- Fik-2, Dyslexieonderzoek
- TAK: Taaltoets voor alle kinderen, groep 1 t/m 4
- Protocol Leesproblemen en dyslexie, groep 1 t/m 4, gr. 5 t/m 8

Voor lezen:

- Speciale leesbegeleiding, Luc Koning, verbruiksmateriaal
- Speciale leesbegeleiding, Luc Koning, een orthodidactisch programma bij het voortgezet technisch lezen
- Curriculum Schoolrijpheid, Luc Koning, deel 5: geheugentraining
- Individuele leesbegeleiding, voortgezet aanvankelijk technisch lezen, Henk Rebel
- De Zuid-Vallei, begrijpend leesprogramma
- De Zuid-Vallei, remediërend leespakket
- Klankie, remediërend computerprogramma lezen met spraakfunctie, gr. 2-3-4
- Flitsen en clusteren, remediërend computerprogramma lezen
- De leeslijn, remediërend computerprogramma lezen
- Leesbalans
- Leesfasebladen, aanvankelijk lezen
- Lees je wijzer, zorgverbreding begrijpend en studerend lezen
- Boekje-bandje, diverse exemplaren, verschillende AVI- niveaus

Voor spellen:

- Spelling in de lift, Bekadidact Baarn

- Zelfstandig spellen, Bekadidact Baarn
- De Zuid-Vallei, remediërend spellingprogramma
- Spellingproblemen, Kees de Baar

4. Inhoud van de interventies gericht op functionele geletterdheid

Wanneer er sprake is van ernstige lees- en spellingproblemen (dyslexie), dan zijn er naast moeilijkheden met technisch lezen en spellen ook meestal problemen op het gebied van begrijpend lezen en studerend lezen, stellen en woordenschat.

Als kinderen in een of meer van deze gebieden problemen hebben, vormt dat een belemmering voor het uitvoeren van functionele geletterde activiteiten zoals een informatieve tekst bestuderen, een tijdschrift lezen of een verhalende tekst schrijven. Soms zijn er aanpassingen nodig voor zwakke lezers en spellers in de didactiek bij het aanleren van deze hogere-orde-vaardigheden.

Om de autonomie van dyslectische leerlingen te vergroten zijn vaak compenserende maatregelen nodig zoals een tekstverwerker met spellingcontrole of bij lezen tekst-naar-spraak-software of dispenserende maatregelen zoals ontheffing voor bepaalde opdrachten. Afhankelijk van de mate van dyslexie zal de aandacht, genoemd in de punten in dit hoofdstuk, gegeven worden door de leerkracht, de Rter of de ouders.

De Rter heeft ongeveer $\frac{3}{4}$ uur per week beschikbaar voor de leerlingen die een dyslexieverklaring hebben. De inhoud van de begeleiding is gericht op de aandachtspunten, die in dit hoofdstuk genoemd worden.

4.1. Compensatie en dispensatie bij dyslexie.

A- Algemene compenserende/ dispenserende maatregelen bij lezen

- Op school zijn er boeken die qua inhoud aansluiten bij de leeftijd en interesses van de leerling, maar die qua technisch niveau vereenvoudigd zijn.
- Leerlingen met een dyslexieverklaring mogen in de klas gebruik maken van een Daisy-speler.
- De leerling krijgt extra leestijd voor teksten van zaakvakken.
- Leestaken voor de teksten van zaakvakken worden verlicht; minder bladzijdes lezen.
- De leerling krijgt verwerkingsopdrachten op cd.
- De leerling krijgt begrijpend leestoetsen en de Cito Entree- en Eindtoets op cd. Het is zinvol om dat eerst met een oude toets met de leerling te oefenen.
- De dyslectische leerlingen maken de entree toets mee in de groep. De eindtoets van groep 8 vindt voor dyslectische leerlingen plaats in en aparte ruimte onder begeleiding van een leerkracht.

B- Algemene compenserende/dispenserende maatregelen bij spellen

- De leerling krijgt extra hulp bij en extra tijd voor het schrijven van verhalen, verslagen en werkstukken.
- De spellingfouten (behalve bij dictée) worden niet beoordeeld onder de voorwaarde dat de leerling woorden waarvan hij de spelling niet kent zoveel mogelijk klankzuiver schrijft.
- Spellingfouten worden gedifferentieerd beoordeeld; bijvoorbeeld alleen fouten met een bepaalde spellingregel tellen mee.
- De leerling mag minder schrijfwerk maken (minder pagina's) en het aantal oefeningen wordt beperkt.
- Alle hulpmiddelen die leiden tot minder spellingfouten mogen worden gebruikt: woordenboek, spellingspiekschrift, spellingcontrole, grote regelkaarten op het prikbord in de klas.
- Voor sommige vakonderdelen wordt de leerling mondeling overhoord, b.v. topografie.

-Dictees waarbij van tevoren al vaststaat dat de leerling veel fouten gaat maken, maakt de leerling niet. Eventueel krijgt hij een dictee afgestemd op zijn niveau.

C- Compenserende software voor technisch lezen

Dagelijks lezen is van groot belang voor dyslectische kinderen. Het vraagt echter nogal wat van een kind om elke dag iets te moeten doen dat hij niet goed kan. Als blijkt dat een kind meer dan 20% fouten maakt bij het lezen van een tekst, komt het tekstbegrip in het gedrang en kan een leerling baat hebben bij tekst-naar-spraak-software. Het kan de leessnelheid positief beïnvloeden. Gebruik van compenserende software bevordert de zelfredzaamheid, versterkt het competentiegevoel en motiveert dyslectische leerlingen om te blijven lezen.

Andere positieve effecten zijn, dat het lezen langer wordt volgehouden, het tekstbegrip beter is en de directe woordherkenning verbetert.

Voorbeelden van tekst-naar-spraak-hulpmiddelen zijn: de readingpen (www.readingpen.nl), de IRISpen (www.nibalink.nl), Kurzweil (www.kurzweil3000.nl), Fluency (www.fluency.nl) en Readplease (www.readplease.nl). Met een Daisy-speler (Digital Audio-based Information System), (www.fnb.nl), kan een leerling digitale boeken lezen.

Studieboeken in gesproken vorm zijn verkrijgbaar vanaf groep 5. Voor leden van de FNB/blindenbibliotheek kunnen alle noodzakelijke boeken in gesproken vorm worden omgezet.

Om lid te worden van de FNB is een dyslexieverklaring nodig.

Sommige ziektekostenverzekeraars vergoeden de Daisy-speler.

D- Compenserende software voor spelling

Wanneer het spellingniveau van leerlingen in de bovenbouw lager ligt dan dat van groep 5, kan spraakherkenning een waardevol hulpmiddel zijn. Dyslectische leerlingen gebruiken vaak een zeer beperkte woordenschat op schrift, omdat ze bang zijn om fouten te maken (vermijdingsgedrag). Door de vele fouten die zij toch maken, kunnen zij hun eigen werk ook moeilijk teruglezen. Dit vormt een grote belemmering bij het leren van de stof.

Gebruik van de computer zou kunnen helpen.

Voor leerlingen met een niet te lezen handschrift is het gebruik van de tekstverwerker aan te raden.

Dit kan de klassencomputer zijn, maar ook een zogenaamde Alphasmart (www.alphasmart.com/nederland), dat is een draagbare tekstverwerker met spellingcontrole. Het weegt minder dan een kilo en biedt een geheugen van 100 pagina's op A4-formaat.

Een voorwaarde is wel dat de leerling leert typen.

Typecursus voor kinderen: (www.typingmaster.nl, www.leren.nl)

Spraakherkenningssoftware is een belangrijk hulpmiddel voor dyslectische leerlingen die zeer moeizaam tot het schrijven van teksten komen. De leerling kan de tekst inspreken via een microfoon, die vervolgens door de computer omgezet wordt in een tekst.

Het programma Dragon Naturally Speaking (www.scansoft.nl en www.spraakherkenning.nl) verstaat Nederlands en kan worden gecombineerd met Kurzweil 3000.

Spraakherkenningssoftware is voor ernstig zwakke spellers een motiverend en bruikbaar compensatiemiddel waarmee zij hun verhalen, werkstukken en huiswerkopdrachten vrijwel foutloos kunnen omzetten in geschreven taal. Daarnaast heeft het een positief effect op technisch lezen en spellen.

4.2. Begrijpend lezen

Begrijpend lezen heeft een directe relatie tot technisch lezen. Naast het vlot technisch kunnen ontsleutelen wat er staat, spelen bij begrijpend lezen kennis van taal (grammatica, woord- en tekststructuur), kennis van de wereld (conceptuele kennis, woordenschat), vaardigheid in het gebruik van leesstrategieën, reflectie op taal en leesmotivatie een rol.

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

- Begrijpend leesteksten en teksten van zaakvakken worden voorbereid met de zwakke lezers voordat ze de tekst gaan lezen (pre-teaching)
- Expliciete instructie in begrijpend leesstrategieën wordt gegeven, daarbij eventueel gebruik maken van pictogrammen.
- Er wordt gewerkt met stappenplannetjes als geheugensteuntjes bij het lezen van een tekst.
- Het gebruik van compenserende hulpmiddelen wordt gestimuleerd bij teksten die qua niveau te moeilijk zijn voor een kind.

4.3. Strategisch schrijven

Als kinderen beter gaan spellen, kunnen ze hun aandacht meer richten op de inhoud en vormgeving van hun geschreven teksten. In de groepen 5-8 leren ze hun verhalen steeds beter op te bouwen. Ze leren werken volgens een vast patroon van plannen, schrijven en reviseren. Voor zwakke lezers is het plannen en reviseren heel moeilijk.

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

- De spontane schrijfstrategie van de leerling wordt geobserveerd.
- Er wordt gewerkt aan het vergroten van het zelfvertrouwen bij het schrijven en het schrijfplezier.
- Er wordt gestreefd naar een integratie van begrijpend lezen, zaakvakken en schrijven in de vorm van gestructureerde lees- en schrijfopdrachten.
- Dyslectische leerlingen krijgen expliciete instructie in het schrijven volgens een schrijfplan en in het maken van aantekeningen.
- Illustraties en/of pictogrammen worden gebruikt ter ondersteuning van de (re)constructie van het verhaal.
- Zwakke schrijvers wordt geleerd doelgericht gebruik te maken van naslagwerken.
- Het gebruik van de computer en van compenserende hulpmiddelen wordt gestimuleerd.

4.4. Informatieverwerking

Informatieverwerking heeft tot doel om over een bepaald onderwerp meer te weten te komen. Leerlingen sporen informatie op, leren het te structureren, te begrijpen en te verwerken. Daarbij wordt gebruik gemaakt van verschillende strategieën: de zoek-, verwervings- en verwerkingsstrategie.

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

- Leerlingen krijgen expliciete instructie in het omgaan met informatiebronnen als de encyclopedie, het woordenboek of een informatief boek met een index.
- Informatieve boeken die aansluiten op het technisch leesniveau van de zwakke lezers worden aangeboden.
- Expliciete instructie wordt gegeven in strategieën voor informatieselectie (b.v. studerend lezen en informatieverwerking (b.v. de spreekbeurt of het werkstuk). en geleide toepassing hiervan.
- Zwakke lezers mogen samenwerken met een iets betere lezer tijdens het opzoeken, selecteren en verwerken van het materiaal (maximaal 2 AVI- niveaus verschil).
- Het gebruik van compenserende hulpmiddelen wordt gestimuleerd: tekstverwerker met spellingcontrole, spraak-naar-tekstsoftware. (Powerpoint).

4.5. Leeswoordenschat

Om het grote aanbod van teksten waarmee leerlingen in de bovenbouw te maken krijgen, te kunnen verwerken, is een behoorlijke woordenschat onmisbaar. Zonder een uitgebreide kennis van woorden, is het moeilijk om lessen te volgen.

Bij zwakke lezers kan, naast een vertraagde woordidentificatie en een beperkt arsenaal van leesstrategieën, een beperkte woordenschat een belemmering zijn voor begrijpend en studerend lezen.

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

- Nieuwe woorden worden in contextrijke activiteiten aangeboden.
- Het gebruik van nieuwe woorden wordt gestimuleerd.
- Expliciete instructie in strategieën waarmee de leerling zelfstandig nieuwe woorden kan leren
- Nieuwe woorden worden opgeschreven om motorische inprenting te bevorderen. Daarbij is het van groot belang dat de deze woorden foutloos geschreven worden.
- Dyslectische leerlingen schrijven nieuwe woorden niet over van het bord, maar krijgen deze op een blaadje dat ze op hun tafel kunnen neerleggen.

4.6. Reflectie op geschreven taal

Leren gaat in twee fasen: eerst leer je van alles zonder je ervan bewust te zijn hoe je het hebt geleerd en pas later begin je te begrijpen hoe je leert. Eerst bouw je cognitieve vaardigheden op en later metacognitieve.

Reflectie op geschreven taal (op de functie, het gebruik ervan en de structuur) is een onderdeel van metacognitie: kinderen leren geleidelijk aan hun denkprocessen tijdens het verwerken of produceren van geschreven taal te sturen en te corrigeren.

Dyslectische kinderen hebben een zwakker ontwikkeld reflectievermogen op geschreven taal. Ze weten over het algemeen niet hoe ze (leren) lezen en spellen en waar ze precies moeite mee hebben.

De volgende aandachtspunten zijn belangrijk:

- Leerlingen motiveren om te reflecteren op hun lees- en schrijfgedrag door het doel van de lees- en schrijfactiviteiten expliciet duidelijk te maken.
- Observeren hoe een leerling een lees- en schrijfactiviteit uitvoert.
- Verwoorden van denkstappen tijdens lezen en schrijven zodat de leerling goed voorbeeldgedrag ziet en hoort en kan imiteren.
- Bespreken hoe een leerling een tekst gaat lezen en daarna reflecteren op het leesgedrag. Hardop denken leidt tot meer bewust en strategisch lezen.
- Bespreken van hoe lees- en spellingfouten zijn gemaakt (het proces) en niet alleen het product. Dyslectici moeten zichzelf bevragen: Wat heb ik verkeerd gedaan, welke regel heb ik gebruikt?

5. Sociaal- emotionele gevolgen van dyslexie

“ De twee grootste problemen waar leerlingen met dyslexie mee kampen zijn nog steeds de vooroordelen over dyslexie en het negeren van hun problemen met leren lezen en schrijven door anderen” (Barbara Riddick, Engelse wetenschapper en dyslexiespecialist)

Dyslexie heeft bij bijna alle kinderen die het hebben in meer of mindere mate invloed op het gevoel van welbevinden en op het zelfbeeld.

De factoren die een positieve invloed hebben op het functioneren van de dyslecticus zijn:

- *ondersteuning vanuit de thuisomgeving

- *vroegtijdig onderkennen van dyslexie
- *aandacht voor de talenten van de dyslecticus
- *positieve zelfwaardering.

Daarnaast spelen factoren als persoonlijkheid, leeftijd en contact met leeftijd- en lotgenoten een rol. Vaak gaat er eerst een periode van stress vooraf aan het moment dat dyslexie wordt gediagnosticeerd. In deze periode treden de eerste sociaal- emotionele problemen op. Daarna is het sterk afhankelijk van hoe de ouders en de school ermee omgaan of de sociaal- emotionele problemen verdwijnen of juist ernstiger worden.

De eerste signalen kunnen zijn: met pijn in de buik 's ochtends naar school gaan omdat er die dag een dictee op het programma staat of 's middags humeurig thuiskomen omdat een hardop- leesbeurt niet goed verliep. Op de lange duur worden de sociaal- emotionele reacties heviger en langduriger. Het gaat dan niet alleen om lees- en spellinglessen maar om het algemenere gegeven dat ze naar school moeten.

Voorbeelden van reacties zijn: huilbuien, bedplassen, niet kunnen of willen slapen, nachtmerries, niet willen eten en hoofdpijnaanvallen. Deze reacties verdwijnen vaak tijdens vakanties.

Zodra dyslexie is vastgesteld komt er bij de meeste kinderen een acceptatieproces op gang. Ze proberen het voor zichzelf betekenis te geven in hun leven.

Sommige kinderen zien het als een ziekte of een handicap, anderen als een probleem waarmee ze moeten leren leven.

In dit acceptatieproces spelen ouders, de broertjes en zusjes en de school een belangrijke rol. Zijn de condities thuis optimaal om zich te kunnen ontwikkelen, dan zal een dyslectisch kind samen met zijn ouders en eventuele broers en zussen ,alles uit zichzelf kunnen halen wat binnen zijn intellectuele mogelijkheden ligt.

Op school is een belangrijke rol bij de acceptatie van dyslexie weggelegd voor de leerkracht. Verder kan het kinderen helpen als ze andere dyslectische leerlingen kennen op school ; ze hebben dan het gevoel niet de enige te zijn en kunnen elkaar tips geven.

Dat is de reden dat er op de Larense Montessorischool binnenkort gestart wordt met een "contactgroep dyslectische leerlingen" onder leiding van de intern begeleider.

Er is een boekje geschreven op kinderniveau over dyslexie. Zodra kinderen een dyslexieverklaring hebben, krijgen ze een exemplaar van de IBER.

Het kan kinderen ook helpen als ze weten dat sommige bekende personen dyslectisch zijn/waren zoals: Albert Einstein, Wubbo Ockels, Michelangelo, Roald Dahl en Tom Cruise.

Kinderen die hun lees- en/of spellingproblemen niet accepteren, zich niet competent voelen en een laag zelfbeeld hebben, krijgen in de meeste gevallen (ernstige) sociaal- emotionele problemen. Deze problemen ontstaan eerst door problemen thuis, dan door problemen op school en eventueel daarna door onbegrip bij mensen die verderaf van het dyslectische kind staan.

5.1.De rol van de ouders bij identificatie en acceptatie van dyslexie

Ouders hebben vaak al in een vroeg stadium in de gaten dat er "iets" aan de hand is met hun kind. Hun vermoedens zijn vaak gebaseerd op ervaringen met oudere, eigen kinderen of ervaringen uit hun eigen jeugd. Een signaal voor ouders kan bijvoorbeeld zijn dat het kind totaal geen interesse toont voor voorlezen en moeite heeft met het onthouden van liedjes. Soms verloopt de taalontwikkeling niet vlot.

Het is belangrijk dat ouders vroeg aan de bel trekken bij de leerkracht en dat zij serieus genomen worden door de leerkracht. Op de Montessorischool willen we adequaat en serieus reageren op vermoedens van dyslexie die ouders hebben. Op die manier kan eventueel nodige hulp op tijd worden gestart.

De meeste ouders zijn opgelucht als de diagnose dyslexie is vastgesteld. Weten wat de oorzaak is van problemen op school, geeft ruimte om er wat aan te gaan doen.

Het is dan van groot belang dat de school en de betrokken leerkracht de diagnose accepteert en samen met de leerling en de ouders een plan van aanpak opstelt.

Het is voor ouders het belangrijkste om te zien dat hun kind zich veilig en gesteund voelt op school en dat er een zekere vooruitgang zit in zijn lees- en schrijfpredaties en/of steeds beter leert omgaan met zijn beperkingen.

5.2. De rol van de school en de leerkracht in het acceptatieproces

Op de Larense Montessorischool hanteren we stappenschema's volgens de richtlijnen van het "Protocol Leesproblemen en Dyslexie" en proberen we dyslexie tijdig vast te stellen. Dit zal in de loop van het schooljaar van groep 4 gebeuren.

Soms wordt dyslexie later vastgesteld omdat een leerling zijn zwakke decodeervaardigheden lang heeft kunnen camoufleren.

De manier waarop leerlingen en hun ouders tegen dyslexie aankijken, hangt nauw samen met de manier waarop de school en de leerkrachten dat doen. Dyslectici kunnen een negatief zelfbeeld en gedragsproblemen ontwikkelen als gevolg van frustraties op school, het onbegrip van de leerkracht (en soms ook van de ouders) en uitputting als gevolg van het feit dat de leerling wel steeds zijn best doet, zonder het gewenste resultaat te bereiken. Frustratie leidt uiteindelijk tot antisociaal gedrag.

Van een kind vragen beter zijn best te doen, terwijl hij al op de toppen van zijn kunnen functioneert, is onredelijk en de leerling zal uiteindelijk gaan protesteren. Een kind wordt dan stil en trekt zich terug en wil onzichtbaar zijn in de klas. Deze kinderen maken vaak een dromerige, afwezige indruk. Het kan ook zijn dat het protest agressiever is; de leerling is luidruchtig, praat, draait en loopt veel, pest anderen of doet mee met oproerkraaiers in de klas. Gedragsproblemen kunnen situatie- en contextgebonden zijn en kunnen ineens verdwijnen in een andere groep of bij een andere leerkracht. Gedragsproblemen kunnen zich ook alleen thuis voordoen en niet op school, maar zijn dan wel een reactie op het slecht functioneren op school.

Het is belangrijk dat er geen spanning komt te staan tussen school en ouders wanneer beide partijen een ander idee hebben over de ernst van de lees- en spellingproblemen bij een kind. Op onze school zien we ouders als partner waarbij school en ouders samen verantwoordelijk zijn voor het welbevinden van het kind op school. Dat biedt de beste mogelijkheden voor een goede samenwerkingsrelatie tussen school en ouders.

We zien dyslexie niet als modeverschijnsel, maar hebben kennis van zaken en oog voor de begeleiding van dyslectische leerlingen.

5.3. De rol van de klasgenoten

We zien dyslexie niet als modeverschijnsel, maar hebben kennis van zaken en oog voor de begeleiding van dyslectische kinderen.

Kinderen die in de groep opvallen omdat ze niet goed kunnen lezen of spellen kunnen door hun klasgenoten beschouwd worden als "minder aanvaardbaar", hetgeen een weerslag heeft op de ontwikkeling van het zelfbeeld en de zelfwaardering van het kind.

Belangrijk is dat de leerkracht aandacht heeft voor de sociaal-emotionele gevolgen van leerproblemen in het algemeen en van lees- en spellingproblemen in het bijzonder. De attitude

van de leerkracht tegenover dyslexie bepaalt in belangrijke mate hoe de rest van de klas ermee omgaat. De leerkracht bespreekt ,in overleg met het dyslectische leerling, wat dyslexie is. Soms wil een dyslectisch leerling zelf vertellen over zijn dyslexie of er een spreekbeurt over houden.

5.4. Hoe te handelen om sociaal- emotionele problemen als gevolg van dyslexie te voorkomen?

Voorkomen is niet altijd mogelijk.

Dat hangt ook van de persoonlijkheid van de leerling af.

Als dyslexie is vastgesteld is het belangrijk dat de leerkracht weet wat dyslexie voor een kind betekent en weet wat hij nodig heeft om lees- en schrijftaken zo goed mogelijk uit te kunnen voeren. Het kind heeft ook een leerkracht nodig die aan hem uitlegt waarom hij moeite heeft met bepaalde taken, zodat hij beter inzicht krijgt in zijn eigen leerproces.

De mate waarin een leerling last heeft van de gevolgen van zijn dyslexie, hangt voor een belangrijk deel af van de manier waarop de school ermee omgaat en wat zij de leerling te bieden heeft.

Op de Montessorischool hebben we adaptief onderwijs hoog in het vaandel staan en hebben we zicht op de individuele leerbehoeften van ieder kind. We zorgen ervoor dat kinderen de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben.

Iedere leerling heeft wel iets waar hij minder goed in is en waar hij hulp bij nodig heeft.

We proberen op onze school kinderen te helpen waar ze minder goed in zijn en ze te laten uitblinken in hun talenten. Dat is voor alle leerlingen prettig, maar wordt belangrijker naarmate het leren op een of meer leergebieden moeizamer verloopt.

5.5. De gevolgen van dyslexie voor de schoolloopbaan

Dyslexie heb je voor het leven.

Het is een handicap waarmee je moet leren leven en waar elke dyslecticus in meer of mindere mate zijn hele leven last van heeft, ook al hebben de ouders en de leerkrachten adequate ondersteuning geboden bij het leren lezen en spellen.

Er zijn natuurlijk verschillen in de mate waarin iemand last heeft van zijn dyslexie. Dat hangt af van je persoonlijkheid en intellectuele mogelijkheden. Een grote mate van doorzettingsvermogen is nodig en de beschikbaarheid van compensatiemogelijkheden.

6. Waarborgen van de doorgaande lijn op de Montessorischool

In het zorgplan van de Montessorischool staat op welke systematische manier de school zorg biedt aan leerlingen met extra onderwijsbehoeften. In dit dyslexiebeleidsplan staat hoe de expliciete zorg voor dyslectische kinderen geregeld is.

In de stappenschema's per groep staat welke toetsen wanneer afgenomen worden en welke stappen daarna ondernomen worden. De intern begeleider heeft een spilfunctie in het bewaken van dit proces. Zij ziet toe op het verloop van de uitvoering: dat de toetsen op het juiste moment afgenomen worden, dat er interventie- en handelingsplannen gemaakt worden van de leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben en dat die plannen worden geëvalueerd en bijgesteld. De intern begeleider bespreekt regelmatig (zie stappenplan bijlage 1t/m5) met de leerkrachten en de remedial teachers de leerlingen met extra ondersteuning/behandeling.

Alle noodzakelijke leerlinggegevens worden systematisch bewaard in de dyslexiemap en het leerlingdossier.

7. Zorgoverleg

Op het jaarrooster staat elke twee maanden een zorgoverleg ingepland. Het zorgoverleg van september is een individueel zorgoverleg per groep naar aanleiding van een klassenbezoek door de intern begeleider. De intern begeleider en de groepsleerkracht bespreken dan alle leerlingen in de groep. Het overige zorgoverleg is per bouw georganiseerd en het is afhankelijk van de inbreng of er een kind door middel van de incidentmethode besproken wordt of dat er zaken besproken worden omtrent de leerlingenzorg. (De andere zorgoverleggen zijn in: november, januari, maart en mei).

Na iedere toetsmoment bekijkt de intern begeleider de toetsresultaten en signaleert samen met de leerkracht de zorgleerlingen.

Cito uitslagen

e Cito –uitslagen worden als volgt geïnterpreteerd :

A-niveau : goed tot zeer goed

B-niveau : voldoende tot goed

C-niveau : matig tot gemiddeld ; vinger aan de pols!

D-niveau : zwak; er dient een handelingsplan gemaakt te worden en de hulp van de remedial teacher kan ingeschakeld worden. De hulp kan dan in de groep, in kleine groepjes of groepsdoorbrekend geboden worden.

E-niveau : zeer zwak; er dient een handelingsplan gemaakt te worden en de hulp van de Iber moet ingeschakeld worden. Deze regelt remedial teaching. Deze kan dan in de groep, in kleine groepjes of groepsdoorbrekend geboden worden.

Bij indeling in de niveaus 1 tot en met V wordt uitgegaan van vijf groepen van 20%

I: Ver boven het gemiddelde

II: Boven het gemiddelde

III: De gemiddelde groep leerlingen

IV: Onder het gemiddelde

V : Ver onder het gemiddelde

8. Rol van de ouders

Ouders kunnen een belangrijke ondersteunende en/of stimulerende rol spelen in de begeleiding wanneer hun kind moeite heeft met lezen, spellen en/of stellen. Deze ondersteunende rol is in vier hoofdpunten samen te vatten:

- 1- Helpen accepteren van de lees- en/of spellingproblemen wanneer er sprake is van dyslexie.
- 2- Op een ontspannen manier extra lezen met hun kind.
- 3- In het geval van dyslexie het kind helpen met het huiswerk, met gebruikmaking van de hulpmiddelen die er zijn voor dyslectici.
- 4- Op een ontspannen en motiverende manier extra oefenen met het kind.

Bij alle extra inspanningen die de ouders thuis leveren, is nauw overleg met de leerkracht, de remedial teacher en intern begeleider van essentieel belang. Afspraken die met ouders gemaakt worden, worden op papier gezet, zodat met de evaluatie van de begeleiding op school, ook de extra inspanning thuis geëvalueerd kan worden. De Iber draagt hiervoor de zorg. Een goede afstemming tussen school en thuis is in het belang van het kind.

Daarnaast wordt er enkele keren per jaar een contactgroep met ouders georganiseerd door de Iber.

Concreet wat er thuis gedaan kan worden:

Lezen

- samen lezen op AVI- niveau of iets hoger, allerlei variaties
- voorkennis oproepen en koppelen aan de tekst
- tekst voorlezen, kind nalezen
- moeilijke woorden bespreken
- nadruk op leesbegrip leggen
- fouten in kleine woordjes niet voortdurend, maar soms verbeteren
- de inspanning van het kind waarderen
- laten merken dat fouten lezen mag
- voorbereidend begrijpend lezen
- voorbereidend bij de zaakvakken

Spellen

- veel geduld bewaren
- fouten in spontane briefjes niet steeds verbeteren
- computer gebruiken voor spellingoefeningen b.v. woordkasteel (www.woordkasteel.nl)
- spellingcategorieën en regels laten verwoorden
- inspanning waarderen

Wereldoriëntatie

- verwachten dat het onthouden van namen moeilijk kan zijn
- praten over de brede leefomgeving
- laten kaartlezen op vakantie
- nieuwe kennis koppelen aan oude
- samen schriftelijke informatie doornemen en preteachen
- helpen met werkstukken

Rekenen

- verwachten dat de tafels moeilijk te leren zijn
- verwachten dat klokkijken verwarring kan geven, met name met “voor” en “over”
- verwachten dat geld rekenen problemen kan geven
- boodschap laten doen
- fouten maken mag

Een aantal tips voor ouders:

Boekentips voor ouders:

1. Braams, T. (2001). Kinderen met dyslexie. Een gids voor ouders. Amsterdam: Boom.
2. Riddick, B. (1996). Living with dyslexia. London: Routledge Falmer

Informatieve boeken over dyslexie voor kinderen:

1. Breeman, J. (1998). Een 2 voor dictee. Een verhaal over dyslexie. Bilthoven: Balans
2. Terlouw, S. Letters op de snelweg. Een boekje over dyslexie. Brochure van de Hersenstichting. (www.hersenstichting.nl, tel.: 070- 3604816)
3. Van Mersbergen, Z. (2001). Dyslexie, Informatiereeks 3, nummer 54. Groningen: Wolters- Noordhoff.

Leesboeken over dyslexie voor kinderen:

1. Kirkegaard, O.L. (1998). Pudding Tarzan. Amsterdam: Van Goor
2. Slee, C. (1999). De smoezenkampioen. Houten: Van Holkema & Warendorf

3. Van de Coolwijk, M. (2000). Ik benniet bom! Baarn: De Fontein
4. Van der Werff, H. (2001). Schatkasten. Voorschoten: De Vier Windstreken

Website voor kinderen over dyslexie

Klokhuis: www.hetklokhuis.nl/lees/dossiers (klik aan: dyslexie)

Belangenvereniging voor ouders met een dyslectisch kind:

Landelijke Vereniging Balans:

-tijdschrift voor ouders: Balans Belang

-tijdschrift voor kinderen: Balans Kids

-informatieve website: www.balansdigitaal.nl

-informatietelefoon: 0900 202 00 65 en regionale bijeenkomsten voor leden

Bijlage 1: Stappenschema groep 1

	Moment in de tijd	Wat moet er gebeuren	Hoe pakken we het aan	Wie
1	Augustus	Invullen van een Intake lijst Peuteroverdracht formulier	Ouders krijgen als een kind op onze school start een intake lijst mee naar huis en leveren die ingevuld weer in Opvallende zaken worden meteen besproken.	Leerkracht. Ouder Leerkracht peuterspeelzaal.
2	Oktober	Invullen dyslexie protocol	Alle groep 1 leerlingen worden besproken. Zorgleerlingen in kaart brengen.	Leerkracht Intern begeleider
2a	Interventie- periode 1 Oktober/januari	In de klas werken met een onderdeel van leeslijn. *Extra aandacht besteden aan rijmen. *Observatie mondeling taalgebruik *Woordenschat ontwikkeling Observeren van de zorgleerlingen	Inzet van : *Boekjes *Praatplaat *Rijmlotto's *Rijmwerkbladen	Leerkracht
3	Meetmoment 2 januari	-Cito taal voor Kleuters M1, Na 6 maanden onderwijs. -Invullen dyslexie protocol.	- Afnemen in kleine groepjes. Individueel afnemen.	Leerkracht
3a	Interventie- periode 2	In de klas werken met leeslijn. *Extra aandacht besteden aan rijmen . * Observatie mondeling taalgebruik. * Woordenschat ontwikkeling. * Beginnende geletterdheid. * Onderscheidend leren luisteren. Zorgleerlingen krijgen extra aandacht door middel van een handelingsplan.	Inzet van: *Gehoorkokers, *Bellen *Rijmlotto's *Rijmwerkbladen * Boekjes * Praatplaten. * Kleine vertelkring.	Leerkracht Intern begeleider.
4	Meetmoment 3 mei	-Cito taal voor kleuters E1 - Invullen dyslexie protocol.	- Afnemen in kleine groepjes -Individueel afnemen	Leerkracht
4a	Interventie- periode 3 Mei /Juni	Extra aandacht besteden aan rijmen. *Observatie mondeling taalgebruik. *Woordenschat ontwikkeling. Beginnende geletterdheid. *Onderscheidend leren luisteren. Zorgleerlingen krijgen extra aandacht d.m.v. handelingsplan.		Leerkracht Intern begeleider

Bijlage 2:Stappenschema groep 2

	Moment in de tijd	Wat moet er gebeuren	Hoe pakken we het aan	Wie
1	Augustus	Beginsituatie in kaart brengen. Overdrachtsformulier en een gesprek met de leerkracht van groep 1 (alleen bij verandering van leerkracht)		Leerkracht Groep 1 en 2
2	Oktober	Invullen dyslexie protocol.	Alle groep 2 leerlingen worden besproken . Zorgleerlingen in kaart brengen.	Leerkracht Intern begeleider
2a	Interventieperiode 1 Oktober /januari	In de klas werken met een onderdeel van leeslijn. Extra aandacht besteden aan *rijmen *eindklank *letterkennis Observeren van de zorgleerlingen en handelingsplan maken.	Inzet van : Rijmotto's en rijmwerkbladen. Letterdozen en de schuurpapier letters	Leerkracht Remedial teacher
3	Meetmoment 2 januari	1-Cito Taal voor kleuters M 2 2- Invullen dyslexie protocol	1-Cito wordt in groepsverband afgenomen 2- Per leerling individueel afnemen	Leerkracht Resultaat bespreken met de Intern begeleider.
3a	Interventieperiode 2 Januari-Mei	Extra aandacht besteden aan *Beginklank *Synthese/analyse *Letterkennis Zorgleerlingen krijgen extra aandacht door middel van een handelingsplan.	Inzet van: o.a. werkjes en werkbladen Ziezo doos en leeswerkjes. Schuurpapier letters.	Leerkracht Remedial teacher
4	Meetmoment 3 mei	1- Cito Taal voor kleuters E2 2- Invullen dyslexie protocol	1- Cito wordt in groepsverband afgenomen. 2- Per leerling individueel afnemen.	Leerkracht Resultaat bespreken met de Intern begeleider
4a	Interventieperiode 3	Extra aandacht besteden aan *Middenklank *Synthese/analyse *Letterkennis Zorgleerlingen krijgen extra aandacht door middel van een handelingsplan.	Inzet van o.a. werkbladen, Ziezo doos klankwerkje, schuurpapier letters, letterdozen	Leerkracht Remedial teacher

Lopende het jaar logopedische screening.

Bijlage 3: Stappenschema groep 3

Stap	Moment in de tijd	Wat moet er gebeuren?	Hoe pakken wij het aan?	Wie?
1	Aanvang nieuwe schooljaar.(augustus)	. Beginsituatie in beeld brengen. . Eindverslag gr2 doornemen . Leesprotocol(eind gr 2) . Pravo(eind gr. 2) . Cito taal voor kleuters . Letterkennis(begin gr 3) . Auditieve analyse/synthese(begin gr.3)	Overdrachtsgesprek gr 2-3 Plan van aanpak maken voor zorglgn juni gr 2.	. Leerkracht gr 2-3 . I.B. bij zorgleerlingen
1 a	Interventieperiode start Aanvang gr.3	. Lln met zwakke taal-en spraakontwikkeling: observeren en vinger aan de pols. . Extra oefenen Leeslijn	Extra oefenen met leeslijn Extra oefenen op auditief en-of visueel gebied, gebruik leeslijn activiteitenmap 2	. Leerkracht gr 3 . Remedial Teacher. . Leesmoeder/vader
2	Meetmoment 1 Oktober (na 8 weken onderwijs	Herfstsignalering 1. Letterkennis 2. synthese/analyse 3. wisselwoorden lezen 4. zinnen lezen 5. letterdictiee	Individueel toetsen 1,2,3,4 Groepsgewijs 5	Leerkracht gr3 Resultaten bespreken met IB
3	Interventieperiode 1 Oktober-februari	Uitbreiden van de instructie en oefentijd om de elementaire leeshandeling te automatiseren.	Extra oefenen met leeslijn Letters flitsen Extra oefen op auditief en-of visueel gebied. (leeslijnmap 2) Computer Opstellen handelingsplan+implementeren	Leerkracht gr 3 RT leesouders ouders (thuis)
4	Meetmoment 2. Dec/jan	DMT kaart 1 (dec) Leestechniek(jan) Cito spelling SVS (jan)	DMT individueel Cito Leestechniek (groep) Cito SVS (groep)	Leerkracht gr 3 Resultaten bespreken met IB
5	Interventieperiode 2 Dec/jan-maart	Volledige letterkennis Accuratesse en vaardigheid van decodeersnelheid	Extra oefenen met leeslijn Letters flitsen Extra auditief en/of visueel (leeslijn) Start mentorlezen. Bij en opstellen handelingsplan + implementeren Spellingsmapje aanleggen	Leerkracht gr3 RT Leesouders ouders Bovenbouw lln
6	Meetmoment 3 Eind maart	DMT Leeslijn toets letterkennis	Individueel toetsen Analyse/synthese bij zorglgn Bij- en opstellen Letterkennis bij zorglgn	Leerkracht gr3 Resultaten bespreken met IB
7	Interventie periode 3 April-mei	Automatisering leesproces	Intensieve Ind. Begeleiding d.m.v. leeslijn/flitsen/clusteren/zuidvallei	Leerkracht gr3 RT Leesouders Ouders (thuis) Resultaten bespreken met IB
8	Meetmoment 4 Eind mei-juni	Eindsignalering DMT Cito Leestechniek Cito Spelling SVS	DMT en Leestechniek individueel Spelling in de groep	Leerkracht gr3 Resultaten bespreken met IB

Bijlage 4: Stappenschema groep 4

Stap	Moment in de tijd	Wat moet er gebeuren?	Hoe pakken wij het aan?	Wie?
1	Beginsituatie in kaart brengen. Aanvang nieuwe schooljaar.	. Eindverslag gr3 doornemen . Beginsituatie vastleggen	Gesprek leerkracht IB . Handlingsplan zwakke lezers . lijstje maken voor mentorlezen en lezen met ouders	.Leerkracht gr 4 .I.B. bij zorgleerlingen
2	Interventieperiode start Aanvang gr.4 oktober	. Lln die moeite hebben met lees- en of spelling, krijgen extra ondersteuning bij het maken van het werk en extra oefening voor lees- en of spelling.	Extra oefenen met leeslijn Aktiviteitenmap 3 Starten mentorlezen Extra oefening bij spelling	.Leerkracht gr . Remedial Teacher. .Leesmoeder/vader . Mentorlln . ouders
3	Meetmoment 1 oktober	Herfstsignalering 1.DMT 2.Leeslijntoetsen	Individueel toetsen 1,2. Bij lage C,D en E score: Onderzoek naar de deelvaardigheden(Struiksma)	Leerkracht gr4 Resultaten bespreken met IB
4	Interventieperiode 1 Oktober-jan	Lln die moeite hebben met lees- en of spelling krijgen extra ondersteuning bij het maken van het werk en extra oefening voor lezen en spellen	Extra instructie voor lezen Extra aandacht voor spelling Extra leesinstructie	Leerkracht gr 4 RT leesouders ouders mentor lln
5	Meetmoment 2 januari	1. DMT 2. Cito Spelling SVS 3. Cito Leestempo en techniek	DMT individueel Cito Leestechniek (groep) Cito SVS (groep) Bij het lezen: een lage C score of een D of E score; letters benoemen en/of audisynth(Struiksma) Bij het spellen: een lage C- score of een D-of E score: letterdictee en/of audant (Struiksma)	Leerkracht gr 4 Resultaten bespreken met IB
6	Interventieperiode 2 Febr-maart	De bijgestelde handelingsplannen voor zwakkelezers en spellers worden uitgevoerd.	Visuele synthese optimaliseren door het trainen van structuurrijtjes en flitsen Aandacht voor lettergreepstructuur van meerlettergrepige woorden Speciale programma's inzetten zoals Zuid-vallei, Spelling in de lift, Zelfstandig spellen	Leerkracht gr4 RT Leesouders ouders Bovenbouw lln
7	Meetmoment 3 Eind maart	Tussenmeting van de leeszwakke kinderen Handlingsplan bijstellen 1. Leeslijntoets 2. DMT 3. PI dictee(bij zwakke spellers	Individueel toetsen En vergelijken. Als er tussen meetmoment 2 en 3, ondanks extra begeleiding, geen vooruitgang is geboekt, is verder onderzoek door een leesspecialist nodig. Handlingsplannen bijstellen op basis van vervolgonderzoek Eventueel deskundige hulp van buiten de school	Leerkracht gr4 Resultaten bespreken met IB
8	Interventie periode 3 April-mei	Een vervolg op interventie 2. Voor sommige leerlingen zal de extra begeleiding worden beëindigd; voor anderen zal hij worden voortgezet volgens het eventueel bijgestelde handelingsplan.	Interventie gericht op technisch lezen op woord en tekstniveau, spellen, begrijpend lezen.	Leerkracht gr4 RT Leesouders Ouders
9	Meetmoment 4 Eind mei-juni	Eindsignalering Lees- en spellingsvaardigheid van alle lln vastleggen Voor de zwakke lln de effecten van de interventies beschrijven; advies en begeleiding in gr 5 formuleren en bespreken met llk van gr 5 1.DMT 2.Cito Leestempo en techniek 3. Cito Spelling SVS 4. Cito Begrijpend lezen	DMT en Leestechniek individueel Spelling in de groep Begrijpend lezen in de groep. Voor zorglln kan de samenvatting eindevaluatie van de interventie worden ingevuld.	Leerkracht gr4 Resultaten bespreken met IB Leerkracht gr 5

Bijlage 5

Protocol stappenschema groep 5-6-7-8

Stap	Moment in de tijd	Wat moet er gebeuren?	Hoe pakken we t aan?	Wie?
1.	Begin situatie in kaart brengen.	Beginsituatie vaststellen van alle leerlingen op basis van overdracht (gegevens van SVS, leestoetsen). In geval van dyslexie is er al contact geweest met ouders in voorgaande klas. Kan opnieuw contact met ouders worden opgenomen voor afstemmen van doelstellingen.	Plan van aanpak maken van zwakke lezers en spellers (RT en IB'er bespreken Handlingsplan - gemaakt in juni van vorige schooljaar). Implementatie van hapla (door RT'er of leerkracht) Afnemen: diagnose dictee (van het voorgaande jaar)	leerkracht gr. 5-8 IB'er en RT'er
2.	Interventieperiodes start Aanvang nieuwe schooljaar tot eind oktober	1. Lees- en / of spellingbegeleiding binnen de klas aan instructietafel (15 - 20 minuten per dag). Voor zwakke spellers: extra begeleiding met de regels Zwakke lezers: extra begeleiding met het lezen	Extra instructie: * voorkennis activeren (van bev. Zaakvakken en goed gelezen) * begeleidende inoefening geven * re-teaching (door tutor leerlingen, ouders, lkr en RT'er) Maken van een regelboekje voor de zwakke speller Implementatie hapla individueel in de klas. Computerprogramma's in de klas (o.a.: Ambrasoft, flitsen, etc).	lkr gr.5-8 RT
3.	Meetmoment 1: eind oktober	Leesvaardigheidstoetsen bij alle lln Interventie- en eventueel hapla op- of bijstellen van zwakke leerlingen. 1. DMT 2. AVI Inschakelen van RT en/of IB bij lage C score (als andere individuele scores A zijn), D en E scores en bij onvoldoende vooruitgang	Na analyse van toetsresultaten (AVI, DMT) en evaluatie iniden nodig extra toetsen afnemen, dan:	lkr resultaten bespreken met IB'er
4.	Interventieperiodes 2 november - eind januari	Lees- en / of spellingbegeleiding binnen de klas aan instructietafel (15 - 20 minuten per dag). Hapla toepassen in de klas en	Extra instructie: * voorkennis activeren (van bev. Zaakvakken en goed gelezen) * begeleidende inoefening geven	lkr, RT leesouders

		eventueel RT	<p>* re-teaching (door tutor leerlingen, ouders, lkr en RT'er)</p> <p>* handelingsplan opstellen en begeleiden * leerkracht coachen bij het begeleiden van de ll.</p> <p>Implementatie hapla individueel of groepsgewijs in de klas. Computerprogramma's in de klas (o.a. Ambrasoft, flitsen en Zuid Vallei).</p> <p>Voor groep 6: eventueel dyslexie aanvraag op basis van dossieronderzoek</p>	
5.	Meetmoment 2 begin februari	<p>Spellingsvaardigheid bij alle lln. toetsen. Effectmeting leesinterventies bij zwakke lezers vaststellen. Eventueel hapla bijstellen.</p> <p>Toetsen: 1. Cito spelling SVS 2 voor gr 5 -6 Cito spelling SVS 3 voor gr 7 - 8 2. Cito Leestempo voor gr 5- 6 Cito leestempo voor gr 7 - 8 3. Cito begrijpend lezen voor gr 5 - 8</p>	<p>Klassikaal toetsen 1, 2 en 3 (en eventueel 4) lezers vaststellen.</p>	lkr.
6.	Interventiep riode 3 februari - maart	Voor groep 5: Consultatie van een extern deskundige voor diagnostisch onderzoek en eventueel behandeling (bv. Leesambulatorium).	<p>Na analyse van de toetsresultaten en evaluatie met de leerkracht indien nodig aanvullende toetsen afnemen, dan:</p> <p>* handelingsplan opstellen en aan de slag met lln.</p> <p>* leerkracht coachen bij begeleiding lln.</p>	<p>lkr, RT en IB</p> <p>Orthopedagoog of psycholoog (vrijgevestigd of werkzaam bij schoolbegeleidingsdienst).</p>
7.	Meetmoment e 3: eind maart	<p>Leesvaardigheid bij alle lln toetsen. Vaststellen van de effecten van de interventies en interventie- en eventueel hapla bijstellen. Volgende toetsen: 1. DMT 2. Leestempo Techniek / AVI 3. leeswoordenschat (momenteel hebben wij deze nog niet op school maar hier wordt onderzoek naar verricht).</p>	<p>Toetsen 1 en 2 individueel afgenomen Toets 3: klassikaal</p>	lkr, overleg met IB'er/ RT'er van de resultaten
8.	Interventiep riode 4	1. Lees- en / of spellingbegeleiding binnen de klas aan instructietafel (15 - 20 minuten per dag).	<p>Extra instructie:</p> <p>* voorkennis activeren (van bev. Zaakvakken en goed gelezen) * begeleidende inoefening geven</p>	

			<p>* re-teaching (door tutor leerlingen, ouders, lkr en RT'er)</p> <p>Implementatie hapla individueel in de klas. Computerprogramma's in de klas (o.a.: Ambrasoft, flitsen, Zuid Valleij, etc).</p>	
9.	<p>Meetmoment 4 juni</p>	<p>Lees- en spellingsvaardigheid bij alle lln. toetsen. Eindsituatie vastleggen in leerlingenrapport. Voor zwakke lezers de effecten van de interventies beschrijven. Advies begeleiding voor de volgende groep formuleren en bespreken met de leerkracht van de volgende groep.</p> <p>Overdrachtsformulieren invullen.</p> <p>Toetsen: 1. Alleen bij \leq AVI 9 2. Cito Leestempo 3. Cito Spelling SVS-2 voor gr. 5 -6 Cito Spelling SVS-3 voor gr. 7-8</p>	<p>Individueel toetsen: 1 Klassikaal toetsen: 2 en 3</p>	<p>lkr gr. 5-8 en RT</p> <p>Resultaten bespreken met IB en RT</p> <p>Bespreken adviezen met lkr volgende groep</p>

Bijlage 6

HANDELINGSPLAN

Naam leerling: Naam RT-er: Groep/leerkracht:	Datum: Begeleidingsperiode:
--	--------------------------------

	<i>Leerling</i>	<i>School</i>	<i>Gezin</i>
<i>Doelen</i>			
<i>Didactische principes</i>			
Methodieken			
Organisatie			
Uitvoering in leerfasen			
Evaluatie			

Bijlage 10 Samenvatting eindevaluatie van interventies in groep 3

Eindevaluatie leesinterventies groep 3

Naam leerling: Naam leerkracht:
 Geboortedatum: Naam betrokken leesspecialist:
 Schoolloopbaan: Formulier ingevuld op:

Toetsgegevens

<u>1. Leesvaardigheid:</u>	<i>Streefdoel</i>	<i>Score Leerling</i>
Grafemetoets	100% goed en snel
Cito LVS Toets voor Auditieve Synthese of Audisynt van Struiksma e.a	min. 90% goed dle ≈ 9
DMT	min. C-niveau
AVI (beheersingsniveau)	AVI-2
AVI (hoogste instructieniveau)	AVI-3
Cito LVS Lezen met begrip of Taaltoets Alle Kinderen - tekstbegrip	min. C-niveau min. C-niveau
<u>2. Spellingvaardigheid:</u>		
Fonemendictee	100% goed
Cito LVS Toets voor Auditieve analyse of Audant van Struiksma e.a.	min. 85% goed dle ≈ 9
Cito LVS SVS-1 of PI-dictee van Geelhoed e.a. of PI-dictee van Struiksma e.a	min. C-niveau min. C-niveau dle ≈ 9
<u>3. Woordenschat:</u>		
Taaltoets Alle Kinderen - woordenschat of Cito LVS Woordenschattoets	min. C-niveau min. C-niveau
<u>4. Luisteren:</u>		
Cito LVS Luisteren-1	min. C-niveau

Beschrijving leesproces

<u>1. Beheersing letterkennis:</u>	<i>Algemene indruk</i>	<i>Problemen met</i>
letter-klankkoppelingen	zwak/matig/voldoende
medeklinkerclusters	zwak/matig/voldoende
tweetekenklinkers	zwak/matig/voldoende
<u>2. Beheersing decodeervaardigheden:</u>		
accuratesse	zwak/matig/voldoende	
snelheid	zwak/matig/voldoende	
<u>3. Gebruik leesstrategieën:</u>		<i>Bijzonderheden</i>
overwegend spellend lezen	ja/nee
overwegend vloeiend lezen	ja/nee
contextgebruik zincontext	ja/nee
gebruik woordstructuur	ja/nee
anders, nl.....	

Beschrijving lees/spellingproblemen	
Type lezer	veel spellen/veel raden/gemengd
Sprake van compensatie?	nee/ja, hoe?.....
Overwegend decodeerprobleem	ja/nee
Overwegend automatiseringsprobleem	ja/nee
Begripsproblemen	ja/nee
Spellingproblemen	ja/nee; welke?.....
Achterstand door omgevingsfactoren (bijv. thuis of school)	ja/nee; welke?.....
Tekort door individuele factoren (cognitief of biologisch)	ja/nee; welke?.....
specifiek of algemeen leerprobleem?
leervermogen (comp. mogelijkh.)
Bijkomende factoren	
Leergedrag (beperkte metacognitie)	ja/nee; opm.....
Woordenschat/taalontwikkeling
Begrijpend luisteren
Zelfvertrouwen; faalangst
Motivatie
Schoolbeleving (bijv. m.b.v. GLOOT-lijst)
Integratie in de groep
Beschrijving effecten interventies	
Instructiegevoeligheid	onvoldoende/matig/voldoende
Mogelijk sprake van dyslexie?	ja/nee; dat blijkt uit:.....
Aangemeld voor diagnostisch onderzoek?	ja/nee; datum onderzoek:.....
Adviezen groep 4:
Prognose:
Didactische aanwijzingen	
Rekening houden met korte aandachtsspan	ja/nee
Instructie in kleine stapjes noodzakelijk	ja/nee
Begeleiding binnen of buiten de groep (i.v.m. concentratie)

Oefeningen met of zonder 'franje'

(bijv. verhaalcontext)

Mogelijkheid tot thuis oefenen

.....

.....

Voorkeur voor lay-out?

ja/nee

lettergrootte

.....

verhouding tekst-illustraties

.....

voorkeur voor gebruik volgblaadje?

ja/nee

Gebruik van hulpmiddelen?

ja/nee; welke?.....

.....

Favoriete onderwerpen

.....

.....

.....

Overige opmerkingen

Bijlage 11 Samenvatting eindevaluatie van interventies in groep 4

Eindevaluatie leesinterventies groep 4

Naam leerling: Naam leerkracht:
 Geboortedatum: Naam betrokken leesspecialist:
 Schoolloopbaan: Formulier ingevuld op:

Toetsgegevens

<u>1. Leesvaardigheid:</u>	<i>Streefdoel</i>	<i>Score Leerling</i>
DMT	min. C-niveau
of EMT	min. voldoende
evt. Klepel	min. voldoende
AVI (beheersingsniveau)	AVI-6
AVI (hoogste instructieniveau)	AVI-5
Cito LVS Leestempo	min. C-niveau
Cito LVS Toetsen Begrijpend Lezen	min. C-niveau
of Cito LVS Clib-toetsen	min. C-niveau
evt. Cito LVS Lezen met Begrip	min. C-niveau
<u>2. Spellingvaardigheid:</u>		
Cito LVS SVS-1	min. C-niveau
of PI-dictee van Geelhoed e.a.	min. C-niveau
of PI-dictee van Struikma e.a	dle = 19
<u>3. Woordenschat:</u>		
Taaltoets Alle Kinderen - woordenschat	min. C-niveau
<u>4. Luisteren:</u>		
Cito LVS Luisteren-1	min. C-niveau

Beschrijving leesproces

<u>1. Beheersing letterkennis:</u>	<i>Algemene indruk</i>	<i>Problemen met</i>
letter-klankkoppelingen	zwak/matig/voldoende
medeklinkerclusters	zwak/matig/voldoende
tweetekenlinkers	zwak/matig/voldoende
<u>2. Beheersing decodeervaardigheden:</u>		
accuratesse	zwak/matig/voldoende	
snelheid	zwak/matig/voldoende	
<u>3. Gebruik leesstrategieën:</u>		<i>Bijzonderheden</i>
overwegend spellend lezen	ja/nee
overwegend vloeiend lezen	ja/nee
contextgebruik zincontext	ja/nee
gebruik woordstructuur	ja/nee
anders, nl.....	

Bijlage 9

Dyslexiekaart

Naam:

Groep:

Didactische compenserende en dispenserende maatregelen	
* Minder opdrachten maken.	
* Minder schrijfwerk.	
* Mondelinge afname van opdrachten.	
* Extra tijd voor schriftelijk werk.	
* Extra tijd voor toetsen.	
* Extra instructie.	
* Meer herhaling.	
* Vergrote tekst.	
* Voorlezen van lange teksten bij zaakvakken.	
* Pre-teachen van toetsen.	
* Voorlezen van toetsen.	
* Mondelinge afname van toetsen.	
* Toetsen maken op de computer.	
* Overleggen en samenwerken met klasgenoten.	
* Andere beoordeling bij het nakijken.	

Hulpmiddelen	
* Daisy-speler.	
* Mp3-speler.	
* Laptop of computer.	
* Spellingcontrole op laptop of computer.	
* Spellingspiekschrift.	
* Grammaticaspiekschrift.	
* Rekenspiekschrift.	
* Kladpapier bij toetsen.	
* Stappenplan voor begrijpend lezen.	
* Boeken zaakvakken mee naar huis.	
* Kopieën van klasgenoten.	